

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Kraków, dnia 23 grudnia 2025 r.

Poz. 8139

Podpisany przez:

Artur Władysław Słowik

Data: 23.12.2025 16:37:34

UCHWAŁA NR XXII/152/25 RADY GMINY ŁUŻNA

z dnia 19 grudnia 2025 roku

**w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łużna
na lata 2025-2028”**

Na podstawie art.18 ust.2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153), w związku z art. 87 ust. 1,3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U z 2024 r. poz. 1292) Rada Gminy Łużna uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2025 – 2028 dla Gminy Łużna, stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łużna uzyskał pozytywną opinię Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Łużna.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

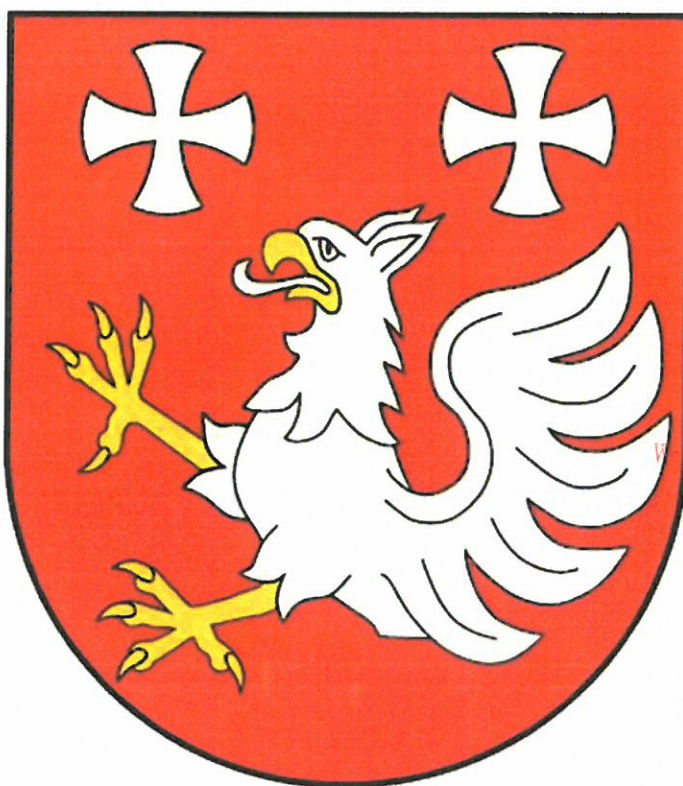
Przewodniczący Rady Gminy

Grzegorz Kosiński

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2025-2028

GMINA ŁUŻNA

POWIAT GORLIICKI, WOJ. MAŁOPOLSKIE

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
w Krakowie
Delegatura w Nowym Sączu
ul. Wiśniowieckiego 127
33-300 Nowy Sącz
tel. 18 442-84-84, 442-82-52

Załącznik do pisma
DNS.VI.5120.1.1015

Z UPOWAŻNIENIA
Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora
Zabytków
Kierownik Delegatury w Nowym Sączu
Patrycja Czyżycka
mgr inż. arch. Patrycja Czyżycka

Autor:

Kraków, kwiecień 2025 r.

mgr Marek Sawicki

M. Sawicki
mgr MAREK SAWICKI
ARTYSTA PŁASTYK
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
31-116 Kraków, ul. Studencka 7a/3
tel. 12 423-09-24, 695-169-663

Spis treści

1.	Wstęp	3
2.	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3.	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	5
4.1.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	5
4.2.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	8
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	16
5.1.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	16
5.2.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	22
5.2.1.	Zarys historii obszaru gminy	23
5.2.2.	Krajobraz kulturowy	24
5.2.3.	Zabytki nieruchome	26
5.2.4.	Zabytki ruchome	26
5.2.5.	Zabytki archeologiczne	26
5.2.6.	Dziedzictwo niematerialne	27
5.3.	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	29
5.4.	Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków – zestawienie	29
5.5.	Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	32
6.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	33
7.	Założenia programowe	36
7.1.	Priorytety programu opieki nad zabytkami	36
7.2.	Kierunki programu opieki	37
7.3.	Zadania programu opieki	37
8.	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	39
9.	Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	40
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	41
11.	Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	42
12.	Bibliografia	44
13.	Aneksy	

1. Wstęp

Przedmiotem niniejszego opracowania jest Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Łużna (powiat gorlicki, województwo małopolskie) jako podstawowy dokument, służący wspieraniu i koordynowaniu wszelkich działań w dziedzinie ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego. Dbanie i promowanie zachowanego dziedzictwa kulturowego stanowi ważny czynnik kształtowania społecznej i ekonomicznej tożsamości regionu.

Wpływ dziedzictwa kulturowego na rozwój ekonomiczny jest niebagatelny, gdyż właściwie zarządzane zasoby kulturowe mogą stanowić o atrakcyjności gminy. Walory ekonomiczne przestrzeni publicznej i prywatnej oraz zadbany krajobraz mają szansę stać się motorem rozwoju turystyki, a tym samym pobudzić mieszkańców do działania, w konsekwencji poprawiając standard ich życia.

Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań jakie powinny zostać zrealizowane na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami w granicach administracyjnych gminy oraz poprawy ich zachowania dla korzyści obecnego społeczeństwa jak i przyszłych pokoleń. Szczególną rolę w szeroko pojętym dziedzictwie kulturowym odgrywa materialna spuścizna wieków, czyli wszelkie obiekty zabytkowe jako namacalne świadectwa przeszłości. Ich ochrona jest jednym z zasadniczych sposobów dbałości o dziedzictwo kulturowe. Potrzeba ratowania i zachowania substancji zabytkowej staje się w Polsce coraz głębsza, pozwala budować indywidualną, lokalną świadomość obszaru współkształtowanego przez dziesiątki pokoleń stałych mieszkańców gminy. Dbałość o stan zabytków i ich atrakcyjny wygląd, to nie tylko obowiązek, ale i przyjemność obcowania z pięknem. Właściwie wyeksponowane i promowane zabytki spowodują, że dany zakątek zyska na atrakcyjności dla turysty, który urzeczony ich klimatem będzie wracał, albo przynajmniej przekazywał dalej swoje pozytywne wrażenia. A to przekłada się niewątpliwie na stały rozwój ekonomiczny regionu. Program Opieki nad Zabytkami gminy Łużna na lata 2025 - 2028 podkreśla ważność obiektów zabytkowych, znajdujących się na jej terenie oraz pozwala na długofalowe planowanie ich ochrony, przez ich zabezpieczenie i konserwację, w celu osiągnięcia ich pożądanego stanu technicznego i walorów estetycznych.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) określa kwestie związane z prawną ochroną zabytków, nakładając jednocześnie na organy jednostek samorządu terytorialnego pewne obowiązki. Art. 87 ust. 1 ustawy nakłada odpowiednio na zarząd województwa, powiatu lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek sporządzania na okres 4 lat odpowiednio wojewódzkich, powiatowych lub gminnych programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy program opieki nad zabytkami ma na celu, w szczególności:

- 1) (uchylony);
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony zabytków jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., która gwarantuje ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego w Polsce. Konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest stanie na straży m.in. szeroko rozumianego dziedzictwa narodowego, które między innymi stanowią zabytki, jako dobro wspólne wszystkich obywateli.

Aktem prawnym określającym zasady ochrony zabytków jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która to w sposób kompleksowy reguluje kwestie związane z ochroną zabytków. Przedstawiono w niej zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury, a tym samym określa kształt programów ochrony zabytków.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art.7 ust.1, pkt 9) ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Przepisy dotyczące ochrony zabytków zostały ujęte także w wielu innych aktach prawnych, są to między innymi:

1. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
(tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 418 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
(tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 647 z późn. zm.);
3. Ustawa z 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych
(tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 2337);
4. Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
(tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.);
5. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
(tekst jednolity Dz. U z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm);
6. Ustawa z 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami
(tekst jednolity Dz. U z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny program opieki nad zabytkami powinien być powiązany z następującymi dokumentami strategicznymi i programami:

1. Strategia Rozwoju Kraju – Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030 oraz wchodząca w jej zakres Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju;
2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030;
3. Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”
4. Wojewódzki Program Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego Małopolski;
5. Program Rozwoju Powiatu Gorlickiego na lata 2021-2027;
6. Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Gorlickiego na lata 2022-2025;
7. Strategia rozwoju ponadlokalnego na lata 2023-2030 pn. „Ziemia Gorlicka 2030”;
8. Strategia Rozwoju Gminy Łużna na lata 2021-2030 pn. „Łużna 2030”.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” jest dokumentem rządu RP o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym, powstały na bazie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. Określa on główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku. Głównym celem dokumentu Polska 2030 jest poprawa jakości życia Polaków

mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB. Projekt kładzie nacisk na jednoczesny rozwój w trzech strategicznych obszarach: konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa.

Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. i jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego określającym podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym w perspektywie średniookresowej. Zakłada m.in. powstanie tzw. obszarów strategicznej interwencji, czyli terenów najściślej rozwiniętych, tracących swoje dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze lub zagrożonych trwałą marginalizacją. W Strategii zawarte są rekomendacje dla realizacji polityk publicznych. Stanowiła też podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem oraz aktualizacji lub sporządzenia nowych dokumentów strategicznych takich jak np. strategie zintegrowane i programy rozwoju. Szczególną rolę w systemie pełni krajowa strategia rozwoju regionalnego, która wskazuje zakres terytorialnego wpływu interwencji realizowanych w ramach różnych polityk publicznych, a więc również w ramach pozostałych strategii zintegrowanych. Przedstawia ona kluczowe dla rozwoju regionalnego wyzwania oraz zarysowuje cele rozwojowe w odniesieniu do różnego rodzaju obszarów, uwzględniając funkcje przez nie pełnione, występujące potencjały oraz bariery. Uwzględnia ocenę rezultatów dotychczas podejmowanych działań rozwojowych oraz rekomendacje dla kształtowania dalszej polityki rozwoju. Strategia zwraca uwagę na wymiar terytorialny podejmowanych działań, wzmocnienie i lepsze wykorzystanie potencjałów regionalnych. Widzi znaczenie samorządu terytorialnego i innych podmiotów w dynamizacji rozwoju regionów i kraju. Podstawowym warunkiem realizacji celów rozwojowych kraju jest przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego, uwzględniającego potrzeby społeczne, gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Uporządkowana i zintegrowana przestrzeń ułatwia funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki przez tworzenie warunków dla sprawnego przebiegu procesów rozwojowych, a w efekcie - poprawy jakości życia.

Ważna jest poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej w zakresie kultury, turystyki i sportu, rozwijanie działań nakierowanych na ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, adaptacje obiektów zabytkowych dla celów kulturalnych i turystycznych, a także wdrażanie systemu zabezpieczeń tych obiektów.

Bezpośrednia dostępność do obiektów kultury powinna iść w parze z tworzeniem przestrzeni wirtualnego dostępu do polskich zasobów kulturowych, co jest możliwe dzięki propagowaniu w sieci internetowej informacji o ofertach turystycznych i edukacji kulturalnej.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 jest dokumentem wydanym przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, określającym cele i sposób działania podmiotów publicznych, a w szczególności zasad współpracy rządu oraz samorządów województw, powiatów i gmin w odniesieniu do polskiej przestrzeni dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju kraju i województw. Dokument wyznacza cele polityki rozwoju regionalnego, w tym wobec obszarów wiejskich i miejskich, oraz definiuje ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu.

Celem strategicznym polityki regionalnej, określonym w KSRR, jest efektywne wykorzystywanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiąganiu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Ustala trzy cele szczegółowe do 2030 roku:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym;
2. Wzmocnienie regionalnych przewag konkurencyjnych,
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

KSSR 2030 kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich.

Przewidziano tu skuteczniejszą identyfikację potrzeb rozwojowych wszystkich obszarów kraju, a także efektywniejsze rozpoznanie zasobów jakimi dysponują, wskazanie wyzwań i barier rozwojowych, dla lepszego dopasowania narzędzi interwencji (np. programów) do możliwości i potencjałów rozwojowych poszczególnych obszarów kraju.

Ważne jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo, konkurencyjności regionów i kontynuację działań zmierzających do podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i innowacyjności.

Istotny nacisk położono na rozwijanie kompetencji administracji publicznej, umiejętności niezbędnych do prowadzenia skutecznej polityki rozwoju, zwłaszcza wspieraniu powiązań między lokalnym i regionalnym sektorem publicznym a światem biznesu i nauki, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym.

W dokumencie przewidziano zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej, tworząc warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnymi.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Strategia rozwoju Województwa „Małopolska 2030”

Dokument stanowi załącznik (część I - Diagnoza i prognozy rozwojowe, część II – Strategia) do Uchwały Nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 roku w sprawie przyjęcia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 pn. Strategia rozwoju Województwa „Małopolska 2030”.

W części I - diagnostyczno-prognostycznej, przedstawiono sytuację społeczno-gospodarczą Małopolski oraz główne trendy, które będą determinowały rozwój regionu w perspektywie 2030 roku. W części II - strategicznej, w oparciu o wnioski i wyzwania wynikające z diagnozy, zdefiniowano wizję rozwoju Małopolski oraz główne kierunki działań służące jej realizacji wraz z projektami strategicznymi oraz wskaźnikami reprezentującymi zakładane miary sukcesu.

Wizja, jaka została określona w strategii zakłada, że Małopolska stanie się: regionem równych szans i wszechstronnego rozwoju Małopolan, nowoczesnej gospodarki, odpowiedzialnie podchodzącym do zasobów środowiska naturalnego, silnym aktywnością swych mieszkańców, czerpiącym z dziedzictwa przeszłości, zachowującym swoją tożsamość i aktywnie działającym na rzecz integracji europejskiej.

Szczególne miejsce w strategii zajmują Małopolanie oraz ich rodziny. Zasadniczym punktem odniesienia dla działań wspierających rozwój regionu, będzie wyrównywanie szans rozwojowych małopolskich rodzin. Dlatego też wszelkie aktywności samorządu województwa zmierzające do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, zarówno w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym, jak i terytorialnym, inicjowane będą z myślą o małopolskich rodzinach.

Strategia zakłada podjęcie działań w ramach 5 obszarów:

Małopolanie: działania na rzecz wsparcia rodzin, opieki zdrowotnej, poprawy bezpieczeństwa, rozwoju sportu i rekreacji, ochrony dziedzictwa i uczestnictwa w kulturze, rozwoju edukacji oraz wspierania aktywności zawodowej.

Gospodarka: działania mające na celu podniesienie innowacyjności i konkurencyjności regionu, wsparcie turystyki, realizacji inwestycji z zakresu zintegrowanego i zrównoważonego transportu, rozwój cyfryzacji oraz wprowadzanie gospodarki o obiegu zamkniętym.

Klimat i środowisko: działania skoncentrowane na ograniczaniu zmian klimatycznych (w tym poprawie jakości powietrza, rozwoju OZE i efektywności energetycznej), zrównoważonym gospodarowaniu wodami, ochronie bioróżnorodności i krajobrazu Małopolski oraz edukacji ekologicznej.

Zarządzanie strategiczne rozwojem: działania koncentrujące się na zbudowaniu funkcjonalnego systemu zarządzania rozwojem województwa, współpracy i partnerstwa oraz promocji regionu.

Rozwój zrównoważony terytorialnie: działania adresowane do miast i obszarów wiejskich oraz ukierunkowane na zrównoważony rozwój przestrzenny, spójność wewnątrzregionalną i dostępność.

Strategia jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu województwa, określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, prowadzonej w przestrzeni regionalnej. Wskazuje, że unikalny charakter zasobów kultury oraz bogactwo krajobrazu kulturowego i przyrodniczego wymagają zmiany sposobu myślenia o kulturze i dziedzictwie regionalnym – w kontekście strategii gospodarczego rozwoju regionu.

Nowe postrzeganie tych potencjałów powinno prowadzić do przypisania im roli ważnych czynników rozwoju społeczno-ekonomicznego, kreujących znaczną część regionalnego PKB w sferze usług i produkcji oraz generujących dodatkowe zatrudnienie. Dziedzictwo regionalne, odnoszone do wyjątkowego potencjału kultury, historii i tożsamości regionalnej, ale również walorów przyrodniczych, powinno być traktowane jako podstawowy element regionalnej szansy, warunkujący rozwój działalności opartej na przemysłach czasu wolnego.

W dokumencie wyznaczony został cel strategiczny: wysoka atrakcyjność Małopolski w obszarze przemysłów czasu wolnego dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa regionalnego i kultury. Wśród kierunków polityki rozwoju wskazanych dla tego celu, znajduje się ochrona małopolskiej przestrzeni kulturowej. Działanie ma być oparte na przejściu od pasywnej i biernej ochrony, polegającej głównie na działaniach konserwatorskich, do efektywnego i racjonalnego zarządzania kulturą, zasobami dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego. Konieczne jest zatem podejmowanie przedsięwzięć, których głównym celem będzie nie tylko kompleksowa ochrona i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, ale również generowanie impulsów do dalszego ich rozwoju. Tak rozumiane działania powinny stanowić podstawę nowoczesnego modelu zarządzania kulturą, który umożliwi pełne wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych Małopolski. W tym celu niezbędne jest wdrożenie mechanizmów włączających dziedzictwo kulturowe w obieg gospodarczy przy zachowaniu priorytetowej roli dziedzictwa regionalnego.

Ponadto należy dążyć, przy jednoczesnym eksponowaniu ich autentyzmu, do nadania zabytkom nowych funkcji poprzez określenie i upowszechnienie nowoczesnego modelu „użytkowania zabytków”. Model taki będzie łączył ich ochronę, zwiększenie dostępności, poszukiwanie nowych form opieki nad zabytkami, ale również tworzył sprzyjające warunki dla rozwoju sektora przemysłu czasu wolnego.

Potencjał, jakim dysponuje Małopolska pod względem zasobów dziedzictwa kulturowego stanowi o wyjątkowości i atrakcyjności regionu, sprawiając, że zajmuje on szczególne miejsce na mapie kulturalnej kraju. Niezwykle bogactwo unikatowych zabytków kultury materialnej i niematerialnej z jednej strony wymaga systematycznego prowadzenia działań dążących do poprawy stanu ich zachowania, z drugiej – pozwala na kreowanie nowych funkcji zabytków,

odpowiadających na aktualne potrzeby społeczne czy gospodarcze (w szczególności kulturalne, edukacyjne i turystyczne). Kluczowe znaczenie ma także skuteczna ochrona i rewaloryzacja zabytkowych przestrzeni urbanistycznych i ruralistycznych, a nie tylko pojedynczych obiektów. Ważnym jest wzmacnianie, ochrona i budowa nowych, unikatowych szlaków kulturowych opartych m.in. na obiektach światowego dziedzictwa UNESCO i innych wyjątkowych walorach kulturowych.

Działania wskazane do podjęcia w zakresie opieki nad regionalnym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym oraz ochrony i kształtowania krajobrazu to:

a) Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i kultury regionalnej:

- ochrona i promocja zabytków nieruchomych (m. in. wpisanych na listę UNESCO i Pomników Historii) i ruchomych oraz opieka nad nimi, dostępnych dla wszystkich grup odbiorców, również z wykorzystaniem nowoczesnych technologii,
- działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym, odtwarzanym i rekonstruowanym wraz z ich otoczeniem nowych funkcji użytkowych,
- dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla małopolskich wzorów etnograficznych w oparciu o regionalne formy i motywy ludowe,
- wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i form aktywności regionalnych,
- zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej;

b) Wzmocnienie edukacji kulturalnej:

- rozwijanie programów edukacji kulturalnej, ukierunkowanych na zróżnicowane grupy odbiorców, wspierających kształtowanie potrzeb i postaw oraz umożliwiających świadome i aktywne uczestnictwo w kulturze,
- stymulowanie współpracy podmiotów sektora edukacji i kultury w celu realizacji programów kulturalnych rozwijających umiejętności uniwersalne, w szczególności kompetencje kreatywne dzieci i młodzieży, oraz sprzyjających międzypokoleniowej wymianie wartości kulturowych,
- wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych;

c) Zmiana jakości usług i dostosowanie oferty kultury do zmieniających się potrzeb odbiorców:

- poprawa jakości istniejącej oraz budowa nowej infrastruktury, a także adaptacja obiektów na cele kulturalne, przy uwzględnieniu rozwiązań proekologicznych,
- tworzenie wspólnej oferty kulturalnej oraz wymiana doświadczeń i wiedzy w celu budowania nowych wartości, w ramach współpracy pomiędzy podmiotami kultury (sieciowanie),

- poprawa otwartości instytucji kultury na rodziny z dziećmi, osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorów,
- zwiększanie różnorodności oferty kulturalnej i wprowadzanie propozycji interdyscyplinarnych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych i ekologicznych, w celu podnoszenia dostępności i atrakcyjności oferty,
- wspieranie aktywności twórców, artystów i lokalnych animatorów kultury w łączności z odbiorcami,
- prezentacja dorobku małopolskich twórców i artystów poza granicami województwa,
- wzmocnienie kooperacji podmiotów działających w obszarze kultury z podmiotami przemysłów kreatywnych,
- optymalizacja zarządzania podmiotami działającymi w obszarze kultury i dziedzictwa oraz wsparcie rozwoju kadr kultury, a także podwyższenie standardów bezpieczeństwa

d) Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję:

- kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych, służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców,
- koordynacja i wsparcie marketingowe wydarzeń kulturalnych inicjowanych przez społeczności i instytucje lokalne,
- ożywianie potencjałów drzemących w społecznościach lokalnych, m.in. organizowanie muzeów domowych i eko-muzeów;

e) Wzmocnienie obecności kultury w sieci:

- wzmocnienie, tworzenie i upowszechnianie zjawisk kulturalnych w sieci poprzez rozwój infrastruktury cyfrowej podmiotów kultury,
- tworzenie alternatywnej oferty on-line dziedzictwa kulturowego Małopolski, w tym bibliotek cyfrowych upowszechniających wiedzę i zasoby podmiotów kultury, twórców i artystów Małopolski, z uwzględnieniem zasobów niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- intensyfikacja działań marketingowych i promocyjnych podmiotów działających w obszarze kultury i dziedzictwa,

- wzmacnianie kondycji finansowej i atutów konkurencyjności podmiotów sektora kultury, w tym instytucji kultury, poprzez rozwój sprzedaży produktów tych podmiotów w Internecie;

f) Prezentacja i promocja kultury regionów Europy i świata, w szczególności regionów partnerskich Małopolski.

Wojewódzki Program Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego Małopolski

Program stawia dwa cele strategiczne: ochronę regionalnej przestrzeni kulturowej oraz zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową. W ramach pierwszego celu strategicznego wyznaczone zostały dwa priorytety: historyczna ciągłość dziedzictwa kulturalnego oraz tożsamość regionalna i lokalna oraz bogactwo wielokulturowe. W ramach drugiego celu strategicznego wyznaczone zostały trzy priorytety: aktywność społeczna i emocjonalne zaangażowanie w opiekę nad regionalnym dziedzictwem kulturowym, funkcjonalne zarządzanie regionalnym dziedzictwem kulturowym oraz ekonomiczne zorientowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego – przemysłu kultury i czasu wolnego. Dla realizacji wymienionych priorytetów określone zostały następujące kierunki działań:

- a) zachowanie autentyczności regionalnego dziedzictwa kulturowego,
- b) zachowanie historycznej wielokulturowości regionu,
- c) szerzenie świadomości autentycznych wartości kulturowych,
- d) harmonijne łączenie walorów zabytków z ich współczesnymi funkcjami,
- e) systemowa promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego,
- f) ochrona tradycji oraz produktów regionalnych i lokalnych,
- g) integracja regionalna na podstawie idei sieci obszarów, miast i instytucji,
- h) rozwój przemysłu czasu wolnego oparty na miejscowych tradycjach i autentyzmie lokalnego dziedzictwa kulturowego,
- i) edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego (wczoraj – dziś - jutro),
- j) budowanie silnej identyfikacji Małopolan z regionalnym dziedzictwem kulturowym,
- k) rozwój partnerstwa sektora publicznego, pozarządowego i prywatnego,
- l) stworzenie ponadlokalnej struktury koordynującej współpracę w obszarze dziedzictwa kulturowego,
- m) kompleksowość opieki nad regionalnym dziedzictwem.

Program Rozwoju Powiatu Gorlickiego na lata 2021-2027

Strategia rozwoju opiera się na koncentracji zasobów i wysiłków na czterech priorytetach: podnoszenie poziomu jakości życia w powiecie gorlickim, wzmocnienie konkurencyjności gospodarczej i atrakcyjności inwestycyjnej powiatu, ochrona środowiska naturalnego i bioróżnorodności oraz podnoszenie atrakcyjności turystycznej powiatu gorlickiego. Ostatni priorytet związany jest z rozwojem turystyki i rekreacji w powiecie, uruchamianym i przekładającym się na wzrost społecznej i gospodarczej aktywności na terenie powiatu, współzależnym z rozwijaniem różnorodnej oferty turystycznej adresowanej do odbiorców o różnych wymaganiach i potrzebach, a bazuje na wykorzystaniu cennych turystycznie materialnych i niematerialnych zasobów powiatu, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Priorytet ten wyznacza 3 cele strategiczne: powiat atrakcyjny turystycznie i wyposażony w infrastrukturę turystyczną, powiat chroniący i prezentujący dziedzictwo historyczno-kulturowe oraz unikatowe walory środowiska naturalnego a także rozwijające się współzależnie różne typy turystyki wiejskiej i miejskiej.

Strategia nakłada na powiat obowiązek dbania o zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz lokalnych wartości przyrodniczych i historycznych. Ze względu na dużą różnorodność kulturową i etniczną, walory przyrodnicze i historyczne (między innymi Bitwa pod Gorlicami i związany z nią szlak bitewny) stawia na rozwój turystyczny regionu.

Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Gorlickiego na lata 2022-2025

Niniejszy dokument - jest kolejnym już opracowaniem stanowiącym instrument powiatowej polityki administracyjnej dotyczącej poprawy stanu utrzymania i zarządzania zasobem powiatowego dziedzictwa kulturowego, ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego oraz promocji, edukacji i dokumentowania walorów dziedzictwa kulturowego. Jako taki, jest naturalną kontynuacją poprzednich programów z lat 2011-2014 i 2017-2020. Jednocześnie program uwzględnia nowe uwarunkowania prawne, zmieniające się warunki ekonomiczno-społeczne, analizuje stan zachowania zasobu oraz zawiera elementy oceny efektów wdrażania poprzednio obowiązującego programu. Uwzględniając zasoby historyczne i kulturowe, stan zabytków, rysujące się kierunki rozwoju turystyki, zapisy dokumentów strategicznych, w tym szczególnie Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego oraz Zintegrowanej Strategii Rozwoju Powiatu Gorlickiego kładzie nacisk na:

- 1) Wykorzystywanie mnogich źródeł finansowania ochrony zabytków i zachowania dziedzictwa kulturowego poprzez sięganie do tych źródeł oraz zachęcanie do ich wykorzystywania właścicieli obiektów zabytkowych i ich zarządców,
- 2) Kontynuowanie powiatowego programu dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- 3) Intensywne działania w obszarach kluczowych:
 - a) miejsca wpisane na Listę UNESCO – promocja tych miejsc przez powiat, współdziałanie z zainteresowanymi gminami i instytucjami (np. Małopolska Organizacja Turystyczna),
 - b) włączanie się w imprezy organizowane wokół obiektów na Liście oraz z wykorzystaniem symboliki UNESCO,
 - c) współpraca z Ligą Polskich Miast i Miejsc UNESCO, wspieranie starań o rozszerzenie wpisu o nowe obiekty,
 - d) Szlak Architektury Drewnianej – promocja oraz współdziałanie z instytucjami wiodącymi,
 - e) szlak cmentarzy z I wojny światowej – promocja i włączenie się w przygotowania obchodów kolejnych rocznic Bitwy pod Gorlicami.
- 4) Kreowanie wiedzy o ochronie zabytków i opiece nad nimi:

- a) upowszechnianie wśród właścicieli zabytków i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej, obowiązujących przepisów i procedur,
 - b) wspieranie praktycznego doradztwa dla użytkowników i właścicieli zabytków dotyczącego estetyki zagospodarowania obiektów zabytkowych,
 - c) udostępnienie poprzez powiatowy portal internetowy pełnej informacji na temat zabytków.
- 5) Dokumentowanie i aktualizowanie informacji o zasobach oraz stanie zabytków, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa oraz udostępnienie powstałej bazy danych.
- 6) Podejmowanie działań na rzecz znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych, szczególnie leżących w gestii samorządu powiatowego. Określenie kompleksowych i wariantowych funkcji użytkowych obiektów.
- 7) Współpracę z organami ochrony zabytków oraz jednostkami samorządu terytorialnego, szczególnie w kwestii budowy nowych i zagospodarowania starych szlaków turystycznych.
- 8) Promowanie dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków.

Strategia Rozwoju Gminy Łużna na lata 2021-2030 pn. „Łużna 2030”, przyjęta uchwałą nr LI/402/22 Rady Gminy Łużna w dniu 25 marca 2022 r., jest dokumentem określającym kierunki rozwoju w zmieniających się warunkach zewnętrznych i wewnętrznych kraju. Horyzont czasowy Strategii przyjęty na lata 2021-2030, wynika m.in. z przyjętych okresów programowania krajowej polityki regionalnej - głównym celem polityki regionalnej określonym w „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030” jest bowiem efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju. Dokument jest ponadto spójny z okresem programowania aktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” oraz opracowany zgodnie z metodyką Unii Europejskiej, polegającą na stworzeniu strategii zrównoważonego rozwoju. Podstawą opracowania strategii jest także Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 198).

W art. 9 ustawodawca stwierdza, że strategiami rozwoju są:

- 1) (uchylony)
- 2) średniookresowa strategia rozwoju kraju – dokument określający podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, na okres 10–15 lat, oraz szczegółowe działania na okres 4 lat, realizowany przez strategię rozwoju, o których mowa w pkt 3 i 4, oraz za pomocą programów, z uwzględnieniem okresu programowania Unii Europejskiej;

- 3) inne strategie rozwoju – dokumenty określające podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju, odnoszące się do sektorów, dziedzin, regionów lub rozwoju przestrzennego;
- 4) strategia rozwoju województwa – dokument, o którym mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 581);
- 5) strategia rozwoju gminy – dokument, o którym mowa w art. 10e ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153);
- 6) strategia rozwoju ponadlokalnego – dokument, o którym mowa w art. 10g ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153).

Strategia jest opracowaniem, które poprzez swoją treść i sposób dochodzenia do zawartych w nim rozwiązań porządkuje wiedzę o gminie, wyznacza długofalowe kierunki jej rozwoju oraz uruchamia partnerskie działania na rzecz rozwoju gminy. Źródłem finansowania przedsięwzięć mają być środki własne budżetu Gminy, środki z budżetu państwa, funduszy unijnych i innych źródeł zagranicznych oraz potencjalnych partnerów prywatnych.

Dokument otwiera nowy sposób myślenia o rozwoju gminy, dążąc do odkrywania i uruchamiania niewykorzystywanych dotychczas potencjałów i szans rozwojowych. Wyzwalanie i utrwalanie aktywności społeczności lokalnej, wraz z niezbędną determinacją i konsekwencją działań strategicznych podejmowanych przez władze lokalne, prowadzić będzie do intensyfikowania rozwoju gminy oraz generowania realnych, pozytywnych zmian odczuwalnych dla mieszkańców Gminy Łużna. Strategia wyznacza cele i działania, służące przełamywaniu strukturalnych problemów gospodarczych i społecznych oraz podnoszeniu konkurencyjności gminy na tle województwa i kraju.

Realizacja tej wizji rozwoju będzie synergiczną sumą działań prorozwojowych wszystkich uczestników tego procesu, w tym zwłaszcza podmiotów gospodarczych, samorządu terytorialnego, organizacji społecznych i kulturalnych. Osiągnięcie założonej wizji rozwoju będzie wspierane integracją wokół strategii wszystkich podmiotów gospodarczych i społecznych.

Cel strategiczny 1. w wymiarze społecznym - wysoki poziom aktywności społecznej oraz zaspokojenia potrzeb społecznych mieszkańców;

Cel strategiczny 2. w wymiarze gospodarczym - wzrost aktywności gospodarczej z zachowaniem zasad ochrony środowiska;

Cel strategiczny 3. w wymiarze przestrzennym - rozwój turystyki i rekreacji.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Strategia jest nadrzędnym i interaktywnym planem, określającym korzyści dla społeczności w związku z oczekiwaniami i wyzwaniem otoczenia.

Planowanie strategiczne jest procesem, w którym gmina świadomie przewiduje i kontroluje swój rozwój, nie czekając biernie na przyszłe zdarzenia. Jest to umiejętność reagowania

na zmiany otoczenia, a nawet ich wyprzedzanie. W procesie planowania strategicznego, gminę należy postrzegać z jednej strony jako zamkniętą całość, z drugiej zaś jako część systemu globalnego. Otoczenie terytorialne i makroekonomiczne ma bowiem stały wpływ na funkcjonowanie i rozwój gminy.

Strategia jest więc zbiorem celów (zadań), ujętych w programy i plany, stanowi wzorzec decyzji, które dotyczą pozycji i tożsamości samorządu, jego zdolności do wykorzystywania swych mocnych stron oraz prawdopodobieństwa odniesienia sukcesu w regionie.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Łużna - Uchwała Nr IV/23/03 Rady Gminy Łużna z dnia 17 marca 2003 r. z późniejszymi zmianami, **obejmuje w części obszar Gminy w obrębach ewidencyjnych: Łużna, Biesna, Mszanka, Szalowa, Wola Łużańska:**

W Planie zostały określone zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustalenia ogólne:

§ 5

W zakresie ochrony środowiska i krajobrazu ustala się co następuje:

1. Obowiązuje trwałe utrzymanie lasów, zapewnienie ciągłości ich użytkowania i zakaz zmiany użytkowania gruntów leśnych na cele nieleśne. Obowiązuje utrzymanie terenów zalesionych i zadrzewionych i ich ochrona przed zainwestowaniem.
2. Wyodrębnia się obszar o wybitnych walorach przyrodniczo – krajobrazowych, obejmujący zalesioną południową część wsi Szalowa w Beskidzie Niskim wraz z bezpośrednią otuliną. Obowiązuje ochrona tego obszaru przed zainwestowaniem kubaturowym. Dopuszczone objęcie tego obszaru ochroną w formie parku krajobrazowego.
3. Wyznacza się grunty rolne do zalesień i zadrzewień, a docelowo do zalesień. Obowiązuje ochrona ich przed zabudową. Dopuszcza się zamianę zadrzewień na tereny leśne. Zadrzewienia i zalesienia składem gatunkowym powinny nawiązywać do warunków siedliskowych obszaru Pogórza Karpackiego i Beskidu Niskiego. Dopuszcza się zalesianie gruntów rolnych nie ujętych w planie, jeżeli są to grunty klasy V lub VI, są położone na stoku o nachyleniu powyżej 15%, są gruntami okresowo zalewanymi albo są gruntami zdegradowanymi w rozumieniu ustawy z dnia 3 lutego 1995 roku o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

4. Wyodrębnia się strefę ekologiczną potoków Łużnianka, Bieśnianka, Szalówka, Mszanka i ich dopływów, złożoną z koryt rzecznych oraz lasów i zarośli łęgowych, stanowiącą obszar najczęstszych wylewów powodziowych i elementy rusztu ekologicznego. Obowiązuje jej ochrona przed zabudową kubaturową. Dopuszczone rekreacyjne wykorzystanie tej strefy i realizacja urządzeń sportowo – rekreacyjnych bez trwałych obiektów kubaturowych. Dopuszczona realizacja ujęć wody dla wodociągów lokalnych i zbiorczych.
5. Obowiązuje utrzymanie koryt rzecznych w stanie naturalnym. Techniczne umocnienia brzegów możliwe są tylko w miejscach intensywnej erozji bocznej lub w miejscach zagrażających istniejącej zabudowie. Wzdłuż koryt rzecznych obowiązuje uzupełnienie ciągłości obudowy biologicznej a docelowo ukształtowanie pełnowartościowych zespołów łęgowych, o składzie gatunkowym dostosowanym do warunków siedliskowych przy preferowaniu gatunków niezbyt wysokich (olsza szara, wierzba).
6. Wyłącza się z zabudowy mieszkaniowej tereny katastrofalnych wylewów powodziowych oraz tereny o płytkim zwierciadle wód gruntowych. Na terenach tych obowiązuje utrzymanie użytków zielonych i zarośli nadrzecznych. Dopuszcza się realizację urządzeń rekreacyjnych. W uzasadnionych wypadkach w terenach podmokłych dopuszcza się realizację obiektów kubaturowych bez podpiwniczenia lub z piwnicami bez otworów. Dla terenów zagrożonych powodzią w szczególnych przypadkach możliwa jest realizacja obiektów kubaturowych po wcześniejszym opracowaniu operatu hydrologicznego, określającego zasięg wody Q 1% oraz sposób zabezpieczenia koryta.
7. Wyłącza się z zabudowy kubaturowej stoki z występującymi czynnymi procesami erozyjno – osuwiskowymi. Obowiązuje ich zadrzewienie a docelowo zalesienie. Dla terenów potencjalnie osuwiskowych, w przypadku koniecznych działań inwestycyjnych, obowiązuje wykonanie opinii geologiczno - inżynierskiej.
8. Wyłącza się z trwałej zabudowy kubaturowej tereny udokumentowanych złóż surowców mineralnych „Mszanka” (KZK/012/M/4842/85 z 5.07.1985) i „Zaborówka” (KZK/012/W/5785/90 z 31.12.1990). Ochronie podlega obszar i teren górniczy złoża ropy i gazu „Szalowa”, w obrębie którego wszelkie działania inwestycyjne wymagają uzgodnienia z Okręgowym Urzędem Górniczym.
9. Ochronie podlegają walory krajobrazowe w obrębie niezalesionych wierzchowin, objęte wyznaczoną w rysunku planu „strefą ochrony eksponowanych widokowo stoków i wierzchowin” („k”), zwaną dalej „strefą widokową”. W strefie tej:
 - 1) dla terenów zabudowanych i przeznaczonych w planie pod zabudowę obowiązują szczególne warunki architektoniczno – krajobrazowe, z ograniczeniem wysokości i kubatury obiektów oraz koniecznością wkomponowania obiektów w krajobraz i zagospodarowania działek zielenią drzewiastą – krzewiastą;

- 2) dla terenów rolnych obowiązuje ochrona przed zainwestowaniem kubaturowym, liniami napowietrznymi, zalesieniem i zadrzewieniem;
 - 3) obowiązuje ochrona walorów widokowych wzdłuż istniejących dróg polnych, dopuszczone wzdłuż tych dróg poprowadzenie ścieżek spacerowych, rowerowych i szlaków turystycznych.
10. Ochronie podlegają walory krajobrazowe terenów rolnych w obrębie dolin potoków Łużnianki, Zborowianki, Bieśnianki i innych, wzdłuż których wykształciły się historyczne tereny osiedleńcze, objęte wyznaczoną w rysunku planu „strefą ochrony krajobrazu dolin rzecznych” („k1”), zwaną dalej „strefą doliny”. W strefie tej:
- 1) obowiązuje utrzymanie w stanie naturalnym koryt rzecznych, starorzeczy i skarp oraz istniejącej zieleni;
 - 2) obowiązuje zakaz zabudowy w terenach katastrofalnych wód powodziowych;
 - 3) dopuszczona wymiana i modernizacja istniejącej zabudowy lub realizacja nowej zabudowy w wyznaczonych terenach na szczególnych warunkach architektoniczno – krajobrazowych;
 - 4) dopuszczona realizacja urządzeń sportowo – rekreacyjnych, ciągów spacerowych i ścieżek rowerowych.
11. Ochronie, na zasadach określonych w decyzji o ich utworzeniu, podlegają pomniki przyrody:
- 1) dąb o obwodzie pnia 350 cm w Łużnej (Dec. RL-Vib-13/P/5/53 z 2.11.1963 r. Nr rej. 210),
 - 2) dwie kępy kłokoczki południowej o wysokości do 3 m na działce Nr 894 w Szalowej. (Rozporządzenie Wojewody Nr 20 z 4.02.1993 Dz. Urz.3/93 poz. 27 Nr rej. 367), oraz projektowany rezerwat przyrody na Górze Pustki i projektowane stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej w dolinie Mszanki.
12. Cały obszar objęty planem pozostaje w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu utworzonego Rozporządzeniem Nr 27 Wojewody Nowosądeckiego (Dz. Urz. Woj. Nowosądeckiego Nr 43/97 poz. 147) i Wojewody Małopolskiego (Dz. Urz. Woj. Małopolskiego Nr 11/99 poz. 77). Zgodnie z tym na obszarze objętym planem obowiązuje:
- 1) zakaz lokalizacji inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska,
 - 2) stosowanie w usługach, rzemiośle usługowym i produkcyjnym technologii i urządzeń bezpiecznych ekologicznie,
 - 3) zalesienie i zadrzewienie gruntów mało przydatnych do produkcji rolniczej,
 - 4) zakaz prowadzenia działalności wywołującej zmiany stosunków wodnych, obniżających naturalną retencyjność obszaru,
 - 5) porządkowanie gospodarki ściekowej i odpadami,
 - 6) modernizacja systemów grzewczych oraz ograniczenie wytwarzania zanieczyszczeń powietrza.

13. Obowiązuje sukcesywne obejmowanie ochroną wszystkich wartościowych elementów przyrodniczych takich jak drzewa, krzewy, ciekі wodne, punkty widokowe, naturalne skarpy, młaki, odkrywki geologiczne i inne.
14. Obowiązują oszczędne i ekonomiczne zasady gospodarowania przy wyłączaniu z produkcji rolnej gleb szczególnie chronionych tj. klas III i IV.
15. Obowiązuje utrzymanie wysokich standardów środowiska przyrodniczego, w szczególności czystości wód, powietrza atmosferycznego, gleb oraz harmonijnego krajobrazu.
16. W usługach, rzemiośle produkcyjnym i działalności produkcyjnej obowiązuje zastosowanie urządzeń i technologii bezpiecznych ekologicznie.

§6

W zakresie ochrony środowiska kulturowego i dóbr kultury ustala się:

Obowiązuje ochrona obiektów i zespołów objętych decyzjami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisie do rejestru zabytków. W obszarze objętym planem dotyczy to:

- 1) parku podworskiego w Biesnej (decyzja 186/4/85, KS.A. 186),
- 2) cmentarza wojennego nr 121w Biesnej (decyzja 361/88, KS.A. 561),
- 3) kościoła parafialnego w Łużnej (decyzja 629/97, KS.A. 829),
- 4) cmentarza wojennego nr 123 – Pustki w Łużnej (decyzja 363/88, KS.A. 563),
- 5) cmentarza wojennego nr 120 – Pobrzezie w Łużnej (decyzja 386/88, KS.A. 586),
- 6) cmentarza wojennego nr 122 w Łużnej (decyzja nr 486/92, KS.A. 686),
- 7) kościoła parafialnego w Szalowej (decyzja 353/30, KS.A. 553).

Obowiązuje ochrona obiektów stanowiących tzw. zabytki oczywiste, do których należą kamienna figurka Matki Boskiej przy dworze Ryznerów w Łużnej, budynek poczty w Łużnej, kościół parafialny w Mszance i pozostałości dworu w Woli Łużańskiej. Obowiązuje ochrona zespołów zabytkowych, stanowiących zabytki oczywiste, obejmujących pozostałości zespołu dworsko – parkowego rodziny Rylskich w Szalowej. Dla zespołów i obiektów wymienionych w punkcie 1 i 3 obowiązują strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej rezerwatowej (Kza). W granicach stref konserwatorskich „Kza” i w obrębie pozostałości dworu w Woli Łużańskiej, każda zmiana sposobu użytkowania oraz projekty obiektów kubaturowych podlegają uzgodnieniu z właściwym organem ochrony zabytków. W wymienionych obszarach, przed rozpoczęciem procesu inwestycyjnego, obowiązuje rozpoznanie archeologiczne pod nadzorem archeologicznym. W wypadku stwierdzenia relikwów archeologicznych obowiązuje przeprowadzenie badań archeologicznych.

Dla centrum Łużnej ustala się „strefę ochrony historycznego centrum wsi” („Kza”), gdzie obowiązuje ścisła ochrona obiektów zabytkowych, w tym kościoła parafialnego, budynku poczty, szkoły oraz ich bezpośredniego otoczenia. Obowiązuje utrzymanie skali i formy nowych obiektów odpowiadającej istniejącej zabudowie. Przed rozpoczęciem procesu

inwestycyjnego, obowiązuje rozpoznanie archeologiczne pod nadzorem archeologicznym. W wypadku stwierdzenia reliktyw archeologicznych obowiązuje przeprowadzenie badań archeologicznych.

Dla zespołów wymienionych w punkcie 1, 3 i 5 obowiązują „Strefy ochrony otuliny zespołów i obiektów zabytkowych” („Kk”) zwane dalej „strefami otuliny”. Przy realizacji obiektów w tych strefach obowiązują uzgodnienia z Konserwatorem Zabytków na etapie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Obowiązuje zakaz realizacji obiektów produkcyjno – usługowych, wywołujących degradację środowiska.

Obowiązuje ochrona archeologiczna terenów objętych strefami konserwatorskimi (Kza) i wyznaczonych stanowisk archeologicznych („Ka”). W wymienionych terenach obowiązuje wykonywanie wszelkich prac ziemnych (z wyjątkiem prac polowych) pod nadzorem archeologiczno – konserwatorskim. Dla obszarów wsi Łużna, Szalowa i Wola Łużańska ustala się obowiązek obserwacji archeologicznej, dla których w wypadku pojawienia się w trakcie prac ziemnych przedmiotów o charakterze zabytkowym, obowiązuje powiadomienie o tym służb konserwatorskich.

Na całym obszarze obowiązuje ochrona przydrożnych kapliczek, krzyży i innych elementów historycznych małej architektury. Wskazane jest zachowanie i wykorzystanie zabudowy zagrodowej z XIX i początku XX wieku dla rozwoju agroturystyki.

§ 7

W zakresie kształtowania architektury, ładu przestrzennego i podziałów nieruchomości ustala się co następuje:

1. Obowiązuje dostosowanie architektury obiektów do architektury tradycyjnej, z formą i bryłą wpisującą się w krajobraz. Dla zabudowy zwartej obowiązuje nawiązanie kubatury i wysokości budynków do charakteru zabudowy historycznej tego terenu. Obowiązuje zachowanie elementów zabytkowych i kulturowych.
2. Obowiązuje wysokość zabudowy mieszkaniowej do dwóch kondygnacji nadziemnych, w tym jedna w poddaszu, poziom parteru maksymalnie 1,20 m nad średnim poziomem terenu. W strefie widokowej, strefie doliny i strefie otuliny oraz dla terenów położonych w sąsiedztwie pozostałości dworu w Woli Łużańskiej obowiązuje wysokość budynków mieszkalnych do 8 m, wysokość budynków użyteczności publicznej do 12 m oraz wysokość budynków dla usług komercyjnych i działalności gospodarczej do 10 m liczonej od poziomu terenu do kalenicy.
3. Dla nowej zabudowy mieszkaniowej, realizowanej w strefach widokowej, strefie doliny i strefie otuliny oraz w terenach zabudowy mieszkaniowej w sąsiedztwie pozostałości dworu w Woli Łużańskiej, kubatura części nadziemnej obiektów mieszkalnych nie może

- przekroczyć 800 m³, a obiektów gospodarczych w zagrodach i obiektów usługowych 1000 m³.
4. Obowiązuje zakaz realizacji dachów płaskich, zakaz otwierania dachów na przeważającej części połaci dachowych i zakaz przesuwania kalenicy w pionie i poziomie. Zalecane dachy dwu lub czterospadowe o kącie nachylenia połaci dachowych 35 - 45°.
 5. W zagospodarowaniu działek dla budownictwa mieszkaniowego obowiązuje zachowanie co najmniej 20% powierzchni jako trwałej zieleni drzewiasto - krzewiastej. Dla zabudowy w strefie widokowej obowiązuje zasada grupowania budynków, przedzielonych skupiskami zieleni.
 6. Obowiązuje maksymalna powierzchnia zabudowy działki w terenach o umiarkowanej intensywności zabudowy do 60%, w terenach o niskiej intensywności zabudowy do 40% ogólnej powierzchni działki.
 7. Dla obiektów o funkcji mieszkalno – usługowej, usługowej, usługowo – produkcyjnej i obiektów użyteczności publicznej obowiązuje zapewnienie odpowiedniej ilości miejsc parkingowych w granicach działki oraz realizacja zieleni drzewiasto – krzewiastej, ozdobnej lub izolacyjnej.
 8. Realizacja obiektów budowlanych w obrębie sieci elektroenergetycznych oraz sieci gazowych może nastąpić na warunkach wynikających z uzgodnień z zarządzającymi tymi sieciami.
 9. Realizacja obiektów na terenach erozyjno – osuwiskowych i na stokach musi być poprzedzona ekspertyzą geologiczno – inżynierską.
 10. Dla obiektów realizowanych w terenach podmokłych i zagrożonych stagnacją wód opadowych obowiązuje budowa ich bez podpiwniczenia lub z piwnicami bez otworów.
 11. Dla obiektów realizowanych w obrębie obszaru i terenu górniczego złóż ropy i gazu obowiązuje uzgodnienie z Okręgowym Urzędem Górniczym.
 12. Dla nowo wydzielanych działek obowiązuje minimalna powierzchnia działki, dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej 600 m², dla zabudowy mieszkalno – zagrodowej 1000 m². W strefie widokowej, strefie doliny i strefie otuliny obowiązuje odpowiednio powierzchnia 800 m² i 1500 m². Dla terenów położonych w sąsiedztwie pozostałości dworu w Woli Łużańskiej obowiązuje minimalna powierzchnia działki 1200 m².
 13. Dla nowo wydzielanych działek obowiązuje zapewnienie dojazdu z drogi publicznej i uwzględnienie uzbrojenia w sieci infrastruktury technicznej.

Następnie Gmina Łużna uchwaliła Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łużna - Uchwała Nr XXXIX/300/21 Rady Gminy Łużna z dnia 26 kwietnia 2021 roku.

Na podstawie w/w Studium został uchwalony Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Łużna w części miejscowości Łużna, Mszanka i Wola Łużańska – Zadanie A.

Zatwierdzony uchwałą nr LXXIII/554/24 Rady Gminy Łużna z dnia 22 stycznia 2024 r., opublikowaną w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego (Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 1000 z 6 lutego 2024 r.).

W Planie zostały określone m.in. **zasady kształtowania krajobrazu, zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, wymagań wynikających z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznych:**

I. USTALENIA WSTĘPNE

[...]

§ 4. 1. Następujące oznaczenia graficzne przedstawione na rysunku planu są obowiązującymi ustaleniami planu:

- 1) granica obszaru objętego planem;
- 2) linie rozgraniczające tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania;
- 3) nieprzekraczalne linie zabudowy;
- 4) **obiekty zabytkowe wpisane do gminnej ewidencji zabytków;**
- 5) **strefa archeologiczna „W” dla stanowisk archeologicznych;**
- 6) **strefa „B” ochrony konserwatorskiej;**
- 7) obszary przestrzeni publicznej;
- 8) pas technologiczny od linii elektroenergetycznej 110kV;
- 9) przeznaczenie terenów.

2. Pozostałe oznaczenia graficzne mają charakter informacyjny lub wskazują obowiązujące granice obszarów ustanowione odrębnymi aktami prawnymi.

[...]

II. USTALENIA OGÓLNE

7. W zakresie zasad ochrony i kształtowania ładu przestrzennego ustala się:

- 1) ustala się zasady lokalizacji budynków poprzez wyznaczenie na rysunku planu nieprzekraczalnych linii zabudowy w odległości:
 - a) 20 m od zewnętrznej krawędzi jezdni drogi głównej, oznaczonej na rysunku planu symbolem KDG,

- b) 10 m od zewnętrznej krawędzi jezdni drogi zbiorczej, oznaczonej na rysunku planu symbolem KDZ,
 - c) 8 m od zewnętrznej krawędzi jezdni drogi lokalnej, oznaczonej na rysunku planu symbolem KDL,
 - d) 6 m od linii rozgraniczającej drogi dojazdowej, oznaczonej na rysunku planu symbolem KDD,
 - e) 4 m od linii rozgraniczającej drogi wewnętrznej, oznaczonej na rysunku planu symbolem KR,
 - f) 10 m od granicy terenu kolejowego, oznaczonego na rysunku planu symbolem KKK,
 - g) 5 m od linii rozgraniczającej terenu wód powierzchniowych śródlądowych, oznaczonych symbolem WS;
- 2) dla nieprzekraczalnych linii zabudowy nie wymienionych w pkt 1 odległość zgodna z rysunkiem planu;
 - 3) dla istniejącej zabudowy, zlokalizowanej poza określonymi liniami zabudowy możliwość remontów, przebudowy, rozbudowy i nadbudowy budynków pod warunkiem, że nie spowoduje to przybliżenia się żadnego z elementów budynku do linii rozgraniczającej dróg, za wyjątkiem termoizolacji do 25cm;
 - 4) dopuszcza się możliwość lokalizacji zabudowy bezpośrednio przy granicy z sąsiednią działką budowlaną jeśli nie koliduje to z wyznaczoną nieprzekraczalną linią zabudowy;
 - 5) dopuszcza się lokalizację obiektów infrastruktury technicznej pomiędzy nieprzekraczalną linią zabudowy a linią rozgraniczającą tereny od strony drogi publicznej i drogi wewnętrznej;
 - 6) dla istniejącej zabudowy dopuszcza się remonty, bez konieczności dostosowania istniejących elementów budynku, do parametrów wyznaczonych w planie;
 - 7) dla istniejącej zabudowy dopuszcza się przebudowy, rozbudowy i nadbudowy bez konieczności dostosowania istniejących elementów budynku nie objętych pracami, do parametrów wyznaczonych w planie;
 - 8) na terenie objętym planem miejscowym, o ile przepisy szczegółowe nie stanowią inaczej, dopuszcza się lokalizację budynków gospodarczych i garażowych na granicy działki budowlanej, z zastrzeżeniem zapisów pkt 1;
 - 9) dla garaży, budynków inwentarskich i gospodarczych towarzyszących zabudowie, ustala się:
 - a) w zabudowie związanej z rolnictwem:
 - maksymalną wysokość 10 m,
 - dachy jedno lub dwuspadowe o kącie nachylenia głównych połaci od 10° do 45°,
 - dopuszczenie dachów łukowych dla budynków inwentarskich;

- b) w zabudowie usługowej:
 - maksymalną wysokość 6 m,
 - dachy o kącie nachylenia głównych połaci do 45°,
 - c) w zabudowie innej niż związanej z rolnictwem, usługowej lub produkcyjnej:
 - maksymalną wysokość 6 m,
 - dachy płaskie albo jedno lub dwuspadowe o kącie nachylenia głównych połaci od 20° do 45°,
 - d) ustalenia, o których mowa w lit. a, b, c, nie dotyczą terenów obiektów produkcyjnych i produkcyjno-usługowych, dla których obowiązują parametry określone w ustaleniach szczegółowych;
- 10) dopuszcza się panele fotowoltaiczne i słoneczne o mocy nieprzekraczającej wartości 500 kW;
- 11) dopuszcza się skablowanie napowietrznych linii elektroenergetycznych i telekomunikacyjnych.

[...]

§ 9. W zakresie **zasad kształtowania krajobrazu** ustala się realizację oświetlenia, w tym ulicznego w oparciu o spójne w ramach poszczególnych ulic i placów formy, gabaryty, kolorystykę.

§ 10. 1. W zakresie **zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków** ustala się w przypadku wystąpienia zabytków archeologicznych, postępowanie zgodnie z wymogami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;

2. Na terenie objętym planem zlokalizowane są obiekty zabytkowe – wpisane do rejestru zabytków, dla których obowiązuje postępowanie zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

3. Na terenie objętym planem zlokalizowane są obiekty zabytkowe – wpisane do gminnej ewidencji zabytków, dla których ustala się:

1) nakaz zachowania:

- a) gabarytów budynków,
- b) kształtu i rodzaju pokrycia dachu,
- c) zasad wystroju architektonicznego, detali i materiałów elewacji,
- d) parametrów, typu detali i materiałów stolarki okiennej i drzwiowej,
- e) historycznej kompozycji obiektów, z dopuszczeniem przekształceń mających na celu dostosowanie obiektu do współczesnych standardów użytkowych;

2) zakaz lokalizacji elementów technicznego wyposażenia budynków (klimatyzatory, anteny satelitarne) na eksponowanych elewacjach.

4. Na terenie objętym planem wyznacza się strefę „B” ochrony konserwatorskiej, w granicach której obowiązuje:

- 1) utrzymanie historycznej, lokalnej zabudowy oraz zachowanych elementów zagospodarowania terenu o wartościach historycznych lub kulturowych;
 - 2) utrzymanie historycznego układu ulic i placów z zachowaniem ich przebiegu i linii zabudowy;
 - 3) zachowanie kompozycji układów zieleni.
5. Na terenie objętym planem zlokalizowane są stanowiska archeologiczne dla których ustala się strefę archeologiczną „W” dla stanowisk archeologicznych, dla której ustala się obowiązek poprzedzenia ratowniczymi badaniami archeologicznymi wszelkich zamierzeń inwestycyjnych oraz postępowania zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

§ 11. 1. W zakresie wymagań wynikających z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznych ustala się:

- 1) tereny oznaczone symbolami: 26MN-U, 1UZ, 1UK, 2UB-UA, 3U, 1KOR, 1KOR-U, 11KOP, 242KR, 243KR, 6MN-U, 1UR, 1UE wyznacza się jako obszary przestrzeni publicznej;
 - 2) w granicach obszaru przestrzeni publicznej ustala się lokalizację zabudowy usługowej o wysokich walorach estetycznych.
2. Tereny oznaczone symbolami KDG, KDZ, KDL, KDD, KOP, KOR, KOR-U, US-UK wyznacza się jako tereny pod lokalizację inwestycji celu publicznego.
3. Ustala się obowiązek zagospodarowania terenu i kształtowania nawierzchni ulic, chodników i placów w sposób umożliwiający korzystanie osobom niepełnosprawnym, na zasadach ustalonych w przepisach odrębnych.

§ 12. W zakresie granic i sposobów zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie odrębnych przepisów, ustala się:

- 1) dla **strefy ochrony sanitarnej od cmentarza** obowiązują przepisy odrębne, w tym w szczególności ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych oraz Rozporządzenie w sprawie wymagań, jakie muszą spełniać cmentarze, groby i inne miejsca pochówku zwłok i szczątków;
- 2) dla **obiektów ujętych w rejestrze zabytków**, obowiązują przepisy odrębne, w tym w szczególności ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- 3) dla **udokumentowanych złóż surowców** Zaborówka (ID złoża 5241) i Mszanka (ID złoża 2143), obowiązują przepisy odrębne w zakresie ochrony złóż kopalin określone przepisami ustawy prawo geologiczne i górnicze, z zastrzeżeniem terenów 145MN, 147MN, 196MN, 197MN, 198MN, 306MN, dla których dopuszcza się utrzymanie dotychczasowego przeznaczenia.

§ 13. W zakresie szczegółowych zasad i warunków scalania i podziału nieruchomości ustala się:

- 1) powierzchnię nowo wydzielonych działek oraz ich szerokości frontu nie mniejszą niż:
 - a) 800 m² i szerokość frontu 18 m dla zabudowy mieszkaniowej wolnostojącej,
 - b) 500 m² i szerokości frontu 15 m dla zabudowy mieszkaniowej bliźniaczej,
 - c) 350 m² i szerokość frontu 6 m dla zabudowy mieszkaniowej szeregowej,
 - d) 800 m² i szerokości frontu 20 m dla zabudowy mieszkaniowo – usługowej;
- 2) przy podziale nieruchomości, o których mowa w pkt 1, ustala się zasadę podziału, prostopadle oraz równolegle do ulicy, od której znajduje się front działki, z możliwością odstępstwa:
 - a) o nie więcej niż 10°,
 - b) w przypadku lokalizacji frontu działki przy placu do zawracania,
 - c) w przypadku gdy warunki terenowe lub istniejący podział uniemożliwiają prowadzenie podziałów zgodnie z przyjętą zasadą;
- 3) ustalone w pkt 1 i 2 szczegółowe zasady i warunki scalania i podziału nieruchomości nie dotyczą podziałów związanych z poprawą zagospodarowania istniejących działek, oraz wydzielen pod drogi, sieci i obiekty infrastruktury technicznej;
- 4) ustalone w pkt 1 i 2 szczegółowe zasady i warunki scalania i podziału nieruchomości nie dotyczą podziałów realizowanych w oparciu o procedurę inną niż scalanie i podział nieruchomości;
- 5) w planie nie określa się obszarów objętych procedurą scalania i podziału nieruchomości, o których mowa w art. 15 ust. 3 pkt 1 ustawy.

[...]

Kolejno na podstawie w/w Studium trwają prace planistyczne mające na celu uchwalenie Miejscowego plan zagospodarowania przestrzennego **Gminy Łużna w obrębach ewidencyjnych Łużna, Mszanka i Wola Łużańska – zadanie B oraz w obrębach ewidencyjnych Biesna i Szalowa - zadanie A i zadanie B.**

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Gmina Łużna położona jest w północno – wschodnim krańcu województwa małopolskiego. Pod względem geograficznym znajduje się na terenie Pogórza Karpackiego, północna część w subregionie Pogórza Ciężkowickiego, południowa w subregionie Obniżenia Gorlickiego. Obszar gminy stanowią w znacznej części tereny równinne, lekko pofałdowane o deniwelacji ok. 450 m, otoczone licznymi wzniesieniami. Do najwyższych z nich należą: Pustki (446 m n.p.m.) w Łużnej oraz Kozica (424 m n.p.m.), Zielona Góra (702 m n.p.m.)

oraz Bucze (696 m n.p.m.). Pod względem administracyjnym gmina wchodzi w skład powiatu gorlickiego, województwa małopolskiego. Centrum administracyjne gminy stanowi miejscowość Łużna, w której znajdują się siedziby Urzędu Gminy, Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej, (Zespół Szkolno – Przedszkolny nr 1), Gminny Ośrodek Kultury, Gminna Biblioteka, Bank Spółdzielczy oraz Poczta Polska.

Gmina Łużna posiada dobrze rozwiniętą sieć dróg gminnych, powiatowych oraz wojewódzkich, zapewniających sprawną komunikację samochodową z powiatowymi Gorlicami i większymi ośrodkami – Krakowem i Tarnowem. Na terenie gminy funkcjonuje również komunikacja kolejowa z przystankami w Woli Łużańskiej i Szalowej.

Pod względem administracyjnym Gminę Łużna tworzy 5 sołectw: Łużna, Szalowa, Wola Łużańska, Mszanka i Biesna.

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Historia gminy kształtowała się na przestrzeni wielu wieków. Począwszy od XIV wieku aż po czasy współczesne zapisała się na licznych kartach historii.

Najstarsza wzmianka pochodzi ze spisów świętopietrza z roku 1357. Wtedy w Szalowej, istniała już parafia, dlatego samo powstanie wsi datuje się na XIII wiek i uznaje się Szalową za najstarszą wieś na terenie dzisiejszej gminy Łużna. W wieku następnym (XIV w.), do słabo rozwiniętego osadnictwa na tym terenie, przybyło wiele nowych osad, co związane było z panowaniem Kazimierza Wielkiego. Z 1364 roku pochodzi dokument wspominający o lokacji Mszanki, która powstała za czasów tego władcy. Mszanka w przeciwieństwie do pozostałych osad, wchodzących w skład gminy, nie była własnością szlachecką, lecz aż do rozbiorów pozostawała własnością królewską.

Wzmianka dotycząca Łużnej, obecnej siedziby gminy, po raz pierwszy odnotowana została w 1414 roku. Do 1418 roku należała do rodu Myszków, po tej dacie przeszła na rzecz Bobowskich, którzy byli także właścicielami miasteczka Bobowa.

Dzieje wsi Wola Łużańska są powiązane z historią sąsiedniej wsi – Łużnej. Zadecydowała o tym przynależność obu wsi do tego samego właściciela oraz wspólna parafia. Pierwsza informacja źródłowa na temat Woli Łużańskiej pochodzi z 1418 roku. Nazwa osady wskazuje na wtórny, względem Łużnej charakter. Jak wskazują źródła Wole były to nowe osady lub części dotychczas istniejących, gdzie osadnicy zwolnieni byli od czynszów i robocizn.

Wcześniej niż Łużna, w roku 1403 w źródłach historycznych pojawiła się Biesna. Podobnie jak Łużna i Wola Łużańska wchodziła ona w skład dóbr należących do rodziny Gryfitów Bobowskich. W 1432 r. wzmiankowany jest Bieśnik, który z kolei należał do rodziny Szalowskich z Szalowej.

W XVI i XVII wieku powyższe osady zmieniały właścicieli. Powiększanie się rodów doprowadziło do konieczności podziału posiadanych przez nich włości, czego skutkiem było

rozdrobienie majątku i zubożenie rodzin. Poszczególne części dóbr, sprzedawane lub przekazywane z wianem, przeszły np. od Bobowskich na rzecz Branickich czy Jordanów. Rozwój osad, obserwowany na przełomie XIX i XX wieku, został gwałtownie przerwany wybuchem I wojny światowej. Szczególnie ciężkie walki, na terenie obecnej gminy toczyły się o wzgórze Pustki, które w czasie wojny posiadało ogromne znaczenie strategiczne – nazwane było „kluczem pozycji rosyjskich”. Po ciężkich walkach wzgórze Pustki zostało zdobyte, jednak straty obu stron podczas walki wynosiły ponad 1 200 osób. Aby upamiętnić to wydarzenie, istotne w dziejach historii gminy, a także Polski w latach późniejszych na wzgórzu Pustki powstał cmentarz wojenny Galicji Zachodniej.

Mieszkańcom miejscowości położonych w rejonie bitwy, a więc także wchodzących w skład dzisiejszej gminy Łużna, działania te przyniosły ogromne zniszczenia. Po odrzuceniu Rosjan na wschód przystąpiono do odbudowy zniszczonych domostw, szczególnie w najbliższej położonych - Łużnej i Mszance.

W okresie międzywojennym nastąpiło odrodzenie Państwa Polskiego. Jednak w przypadku wsi niewiele to zmieniło. Sytuacja uległa poprawie dopiero po wprowadzeniu reformy administracyjnej w 1934 roku, kiedy zamiast austro-węgierskich gmin jednostkowych wprowadzono gminy zbiorowe. Jedną z nich stała się Łużna.

Okres pokoju został przerwany przez wybuch II wojny światowej. Od początku działań wojennych rejon Łużnej, ze względu na bliskość granicy, znajdował się w pobliżu działań tzw. Bitwy Granicznej. Atakujący od strony Słowacji Niemcy już 5 września znaleźli się pod Nowym Sączem. W pierwszych dniach okupacji władzę sprawował Wehrmacht, od 2 października powiat gorlicki stał się częścią Generalnego Gubernatorstwa z siedzibą w Krakowie. Istotnym elementem polityki niemieckiej było zamknięcie szkół średnich oraz likwidacja w szkołach powszechnych historii i geografii. Celem takiej praktyki było oświecenie narodu polskiego oraz uczynienie z Polaków niewolników narodu niemieckiego. Społeczeństwo polskie nie zostało jednak bierne na działania okupanta. Pod kierownictwem Powiatowej Komisyj Oświaty i Kultury organizowano tajne nauczanie. Liczne groby i miejsca kaźni na terenie gminy Łużna świadczą o terrorze, jaki stosował okupant wobec mieszkańców. W Łużnej znajduje się miejsce, gdzie hitlerowcy rozstrzelali 20 Polaków i 6 Żydów. Okupacja niemiecka zakończyła się z dniem 16 stycznia, po ofensywie Armii Czerwonej, rozpoczętej 12 stycznia 1945 roku. Dało to początek odbudowie zrujnowanych wojną terenów i domostw. Największym problemem stało się wtedy zaspokojenie podstawowych potrzeb mieszkańców. Przystąpienie do odbudowy zniszczeń wojennych, zapoczątkowało okres rozwoju gminy, który trwa nieprzerwanie, pomimo licznych trudności do dzisiaj.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię. Na terenie gminy Łużna znajdują się obiekty, stanowiące bogate zasoby dziedzictwa kulturowego. Są to przede wszystkim kościoły, dwory, miejsca pamięci, cmentarze wojenne, cmentarze katolickie, pomniki. Kapliczki, figury i krzyże przydrożne, których na terenie gminy jest dużo, stanowią niezwykłą wartość kulturową, ponieważ są zarówno symbolem religijnym, jak i przykładem rzemiosła artystycznego. Pochodzą z różnych okresów, a motywy ich powstania często upamiętniają ważne wydarzenia w życiu fundatorów, a także pozostałych mieszkańców gminy.

Najcenniejszym zabytkiem sztuki sakralnej na terenie gminy jest kościół parafialny w Szalowej pw. św. Michała Archanioła, wpisany do rejestru zabytków w 1930 r. Należy do najbardziej charakterystycznych reprezentantów barokowych tendencji architektonicznych w polskich świątyniach drewnianych XVIII wieku. W 2000 roku został wytypowany do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO. W listopadzie 2017 roku Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej uznał kościół za zabytek o szczególnej wartości dla kultury i wpisał na listę Pomników Historii.

Kolejnym zabytkiem godnym uwagi jest kościół parafialny pw. św. Marcina Biskupa w Łużnej. Do rejestru zabytków został wpisany w 1997 roku. Jest to neogotycki, trzynawowy zabytek wzniesiony w latach 1865-1872, na miejscu wcześniej istniejącej drewnianej świątyni. Kościół wybudowany z cegły odnawiany był po I wojnie światowej, następnie w 1952 roku, a także w latach 1955-1958.

Największe piętno w postaci cmentarzy wojennych, znajdujących się na obszarze gminy, pozostawiła I Wojna Światowa. Na terenie Łużnej istnieją trzy miejsca, które upamiętniają ofiary męczeńskich walk. Zostały zbudowane w latach 1915 – 1918 rękami jeńców wojennych. Do zabytkowych zespołów dworsko-parkowych należy klasycystyczny drewniany dwór szlachecki w Szalowej, z pierwszej połowy XIX wieku, z czterokolumnowym portykiem. Zespół dworski ulokowany jest na niewielkim wzniesieniu w centrum wsi. We wnętrzu

zachowały się pamiątki należące do ostatnich właścicieli i rezydentów. Dworek z drewnianymi zabudowaniami gospodarczymi (oficyna dworska i spichlerz) oraz wybudowaną w XIX wieku murowaną oborą i stodołą otoczony jest resztką parku z pozostałym starodrzewiem.

Kolejny zabytek to zespół dworsko – parkowy w Biesnej, wpisany do rejestru zabytków w 1985 roku. Park w Biesnej razem z dworem i obecnym spichlerzem posiada elementy układu krajobrazowego z XIX w.

Na terenie gminy Łużna znajdują się dwa pomniki przyrody podlegające ochronie. Należą do nich: Dąb Szypułkowy w Łużnej (działka nr 101) oraz Kłokoczka Południowa w Szalowej (działka nr 894).

Poza wymienionymi zabytkami o unikatowych walorach historycznych i turystycznych warte uwagi są miejsca widokowe:

- wzgórze Pustki (446 m n.p.m.),
- wzniesienie Kozica w Mszance (424 m n.p.m.),
- szczyt Zielonej Góry w Szalowej (702 m n.p.m.), - wzniesienie Bucze w Woli Łużańskiej (696 m n.p.m.), - stary kamieniołom piaskowca w Łużnej.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Na terenie gminy Łużna znajduje się 8 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków oraz 157 wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty objęte są wszelkimi rygorami prawnymi, wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej, wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania, podejmowane przy tego typu obiektach, wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej, wynikającej z przepisów w/w ustawy.

Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych, umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobiegania zagrożeniom, mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są bardzo ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych nie uda się zidentyfikować nowych śladów osadniczych. Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie, wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

5.2.6. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Ziemia Łużańska ma niezwykle bogate tradycje kulturalne. W 1907 r. w Łużnej powstało Towarzystwo Teatr i Chór Włościański. Od okresu międzywojennego działają nieprzerwanie: Regionalny Zespół Pieśni i Tańca, Amatorski Zespół Teatralny, chór mieszany i orkiestra dęta. W Szalowej od lat działa Towarzystwo Muzyczne „Kapela” koordynujące działalność orkiestry dętej. Z powodzeniem działają Amatorski Zespół Teatralny, Teatr Regionalny oraz liczne koła zainteresowań.

Powstanie w okresie przed I Wojną Światową zorganizowanego ruchu kulturalnego na tym terenie nie było by możliwe gdyby nie zaangażowanie ówczesnych mieszkańców. Ich ofiarność i bezinteresowność w wysiłkach zmierzających do zachowania dziedzictwa kulturowego oraz w budowanie bazy materialnej owocuje w dniu dzisiejszym sprzyjającym klimatem do działalności na rzecz własnego środowiska.

Dzięki temu dzisiaj gmina Łużna może poszczycić się działalnością kulturalną równie bogatą jak przed laty. Oprócz wymienionych już zespołów artystycznych: muzycznych, tanecznych i teatralnych organizowane są różnego rodzaju koncerty oraz imprezy plenerowe. Prowadzona jest działalność edukacyjna, głównie poprzez udostępnianie w pełni wyposażonych pracowni komputerowych czy też rekreacyjna polegająca między innymi na organizacji wycieczek pieszych i autokarowych, rajdów rowerowych do miejsc pamięci narodowej, do miejscowości znanych ze swoich walorów historycznych, kulturowych i przyrodniczych.

Organizowane są spotkania z ciekawymi ludźmi uprawiającymi ginące zawody takie jak popularne kiedyś w okolicy koronkarstwo klockowe, garncarstwo, kowalstwo itp. Działają tutaj wieloprofilowe koła zainteresowań, organizowane są warsztaty koronki klockowej

i frywolitkowej, kursy gotowania potraw regionalnych, kursy nauki gry na instrumentach muzycznych, prowadzone są zajęcia aerobiku, nauki tańca towarzyskiego, współczesnego i regionalnego. W Łużnej funkcjonuje również Klub Senior+, który aktywnie angażuje lokalną społeczność, oraz teatr amatorski, rozwijający pasje artystyczne mieszkańców. Tutaj mają swoje siedziby i miejsca spotkań między innymi Klub Honorowych Krwiodawców „Fratres”, Koła Gospodyń Wiejskich, stowarzyszenia oraz inne organizacje społeczne.

Gmina Łużna jest miejscem wielu wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych o zasięgu wojewódzkim, powiatowym i lokalnym. Wśród najważniejszych imprez cyklicznych znajduje się Małopolski Konkurs Obrzędów, Zwyczajów i Obyczajów Ludowych „Pogórzańskie Gody”, realizowany w partnerstwie z MCK SOKÓŁ w Nowym Sączu, który od lat cieszy się dużym zainteresowaniem mieszkańców oraz gości z regionu.

W gminie organizowane są również liczne przedsięwzięcia o charakterze lokalnym, takie jak Dożynki Gminne, a także różnorodne przeglądy, warsztaty i festiwale kierowane do dzieci, młodzieży i dorosłych. Bogata działalność kulturalna obejmuje m.in. wydarzenia prezentujące dorobek artystyczny mieszkańców, spotkania integracyjne oraz zajęcia rozwijające tradycję i nowoczesne formy twórczości.

Niezwykle cenny i istotny dla ruchu artystycznego w gminie Łużna jest stan świadomości mieszkańców dotyczący własnego pochodzenia i miejsca, w którym przyszło im żyć. Zaangażowanie animatorów kultury, mnogość, i różnorodność form prowadzonej działalności, także jej niezmiennie wysoki poziom sprawiają, iż Łużna jawi się jako prężnie działający ośrodek ruchu kulturalnego, a także jako ważne miejsce na kulturalnej mapie województwa małopolskiego.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy.

Zgodnie z art. 21 tej ustawy, podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Na obszarze gminy Łużna nie występują pomniki historii i parki kulturowe, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków. Jest również obiekt posiadający prestiżowy Znak Dziedzictwa Europejskiego - cmentarz wojenny nr 123 Łużna - Pustki.

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków – zestawienie

GMINA ŁUŻNA – Obszary (tereny) wyznaczone do ochrony ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Łużna, jako strefy ochrony konserwatorskiej oraz udokumentowane stanowiska archeologiczne (w nawiasie podano nr działki ewidencyjnej).

ŁUŻNA:

1. Kapliczka przy domu nr 49, mur./kam., 1928 r. (nr 312/2)
2. Kapliczka przy domu nr 560, p.w. M. B. Niepokalanej, murowana, 1914 r. (nr 1639/2)
3. Kapliczka obok nr 632, św. Jan Nepomucen, mur./cegła, 1 ćw. XX w. (nr 1641/1)
4. Kapliczka Matki Boskiej z płaskorzeźbami obok nr 22, wł. Fundacja Stępników, kam./polichr., 1895 r. (nr 1732/1)
5. Poczta gminna, murowana, 1936 r. (nr 1746/1)
6. Budynek mieszkalny nr 24, wł. A. Stępień, drewniany, 1 ćw. XX w. (nr 1722/2)
7. Budynek mieszkalny nr 30, wł. J. Kalisz, drewniany, 2 poł. XIX w. (nr 324)
8. Budynek mieszkalny Nr 64, wł. W. Rzonca, drewn., 1948 r. (nr 299)
9. Budynek mieszkalny nr 71, wł. T. Radzik, drewniany, 1919 r. (nr 270)
10. Studnia przy budynku nr 72, wł. H. Drzymała, 1921 r. (nr 265/2)
11. Budynek mieszkalny nr 72, willa, wł. H. Drzymała, drewniany, 1921 r. (nr 265/2)
12. Budynek mieszkalny nr 79, wł. C. Nigbor, drewniany, 1950 r. (nr 2000/4)
13. ~~Budynek mieszkalny nr 177, wł. J. Ligeża, drewniany 1914 r. (nr 490/1) - wykreślony~~
14. Budynek mieszkalny nr 209, wł. H. Żarnowska, drewniany, 1935 r. (nr 328)
15. Budynek mieszkalny nr 302, wł. D. Sikora, drewniany, 1 ćw. XX w. (nr 1084/1)
16. Budynek mieszkalny Nr 417, wł. B. Augustyn, drewn., 1930 r. (nr 1421/1)
17. ~~Budynek mieszkalny Nr 433 z 1918 r., murowany otynkowany - spłonął, nie istnieje~~
18. ~~Budynek mieszkalny Nr 495, wł. S. Kuna, drewn., pocz. XX w. (nr 1944) - wykreślony~~
19. Kapliczka św. Rodziny z 1905 r., przy domu nr 357, kam., przeniesiona - była przy drodze (nr 1296/2)
20. Kapliczka św. Floriana z 1826 r. (figura), z 1935 r. (postument), przy domu nr 403, kam. (nr 1567/2)
21. Budynek mieszkalny nr 22 z 1916 r., drewniany z gankiem, oszalowany (nr 1732/1)
22. Kapliczka murowana w centrum Łużnej, przy posesji nr 285, k. XVIII w. (nr 801/4)
23. Kapliczka św. Jana Nepomucena, kam, przy bud. nr 381, ok. 1865 r. (nr 1383/3)
24. Kapliczka św. Jana Nepomucena przy domu nr 261, mur./cegła, 1935 r. (nr 745/4)
25. Kapliczka Matki Boskiej przy domu nr 153, mur./cegła, 1938 r. (nr 100/5)
26. Studnia z poidłem przy domu nr 22, bet., 1905 r. (nr 158)

27. Kapliczka z figurą Chrystusa Frasobliwego, przy domu nr 364, kam./piaskowiec, XIX w. (nr 1333/6)
28. Budynek mieszkalny nr 419, drewniany, 1 ćw. XX w. (nr 1412/8)
29. Budynek mieszkalny nr 381, drewniany, 1930 r. (nr 1383/3)
30. Budynek mieszkalny nr 357, drewniany, 1929 r. (nr 1296/2)
31. Budynek mieszkalny nr 256, drewniany, pocz. XX w. (nr 737/2)
32. Budynek mieszkalny nr 227, drewniany, 1 poł. XX w. (nr 684)
33. Zagroda nr 218, zabudowa drewniany, 1 poł. XX w. (nr 641 i 640/1)
34. Budynek mieszkalny nr 153, drewniany, pocz. XX w. (nr 100/5)
35. Budynek mieszkalny Nr 112 drewniany, pocz. XX w. (nr 192/2)
36. Kościół parafialny p.w. św. Marcina Biskupa, (murowany z cegły i kamienia, trzynawowy, bazylikowy)
37. Cmentarz wojenny Nr 120 z I wojny światowej – Podbrzezie
38. Cmentarz wojenny Nr 122 z I wojny światowej – Łużna
39. Cmentarz wojenny Nr 123 z I wojny światowej – Łużna Pustki
40. Kapliczka przy domu Nr 36

MSZANKA:

1. Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła, murowany, 1938-40 r. (nr 502)
2. Mur kościelny przy kościele parafialnym p.w. św. Piotra i Pawła, 1945 r. (nr 502)
3. Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Piotra i Pawła, mur./żelbet, 1945 r. (nr 502)
4. Krzyż przy domu nr 57, drewniany, 1880 r. (nr 189/4)
5. Kapliczka z figurą M. Boskiej z Dzieciątkiem, na posesji 34, kamienna, 1893 r. (nr 237/5)
6. Kapliczka św. Floriana, na posesji nr 76, mur., 1 ćw. XX w. (nr 116/1)
7. Figura św. Floriana w kapliczce obok nr 76, drewniana, 1 ćw. XX w. (nr 116/1)
8. Krzyż z drewn. rzeźbą Chrystusa przy nr 17, wł. F.Gwóźdź, drewn., pocz. XX w. (nr 523/1)
9. Kapliczka z figurką Chrystusa Frasobliwego, obok nr 11, wł. I. Kaliszek, mur./kam., 1929 r. (nr 580/1)
10. Piwnica przy nr 18, wł. T. Gryzik, mur./kam., pocz. XX w. (nr 522/2)
11. Dwór nr 35, wł. J. Janas, murowany, 1920 r. (nr 240/4)
12. Piwnica przy nr 37, wł. J. Stanula, mur./kam., pocz. XX w. (nr 249/4)
13. Budynek mieszkalny nr 66, wł. J. Wójcik, drewniany, 1938 r. (nr 17/10)
14. Budynek mieszkalno-gospodarczy nr 56, drewniany, pocz. XX w. (nr 189/4)
15. Kapliczka z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego, przy posesji nr 98, kam./drewn., pocz. XX w. (nr 882/2)
16. Budynek mieszkalny nr 98, cegła/gлина suszona, po 1914 r. (nr 882/2)

SZALOWA:

1. Kaplica cmentarna, mur., ok. 1880 r. (nr 394/2)
2. Stara plebania, wł. par., mur. 1916 r. (nr 407/4)
3. Kapliczka przy domu nr 31 p.w. M.B. Niepokalanej, kamienna, 1905 r. (nr 1694/2)
4. Kapliczka przy domu nr 33 p.w. M.B. Bolesnej, kamienna, 1930 r. (nr 163)
5. Kapliczka przy szkole, p.w. M.B. Bolesnej, kamienna 1937 r. (nr 488/1)
6. Krzyż przy domu nr 44, drewniany, 1940 r. (nr 515/1)
7. Krzyż przy domu nr 51, na słupie kamienny, 1 poł. XIX w. (nr 459)
8. Kapliczka przy dworze nad stawem, drewniana 1920 r. (nr 804/1)
9. Dwór, drewniany, 1905 r., murowany z drewnianym gankiem (nr 378/3)
10. Czeladna przy dworze, drewniana, 1905 r. (nr 378/5)
11. Budynek mieszkalny nr 22, wł. F. Szewczyk, drewniany, 1880 r. (nr 438/6 i 438/8)
12. Budynek mieszkalny nr 27, wł. B. Gozda, drewniany, 1 ćw. XX w. (nr 447/6)
13. Budynek mieszkalny Nr 33, wł. Zielińska, drewn., 1934 r. (nr 163)
14. Studnia przy bud. nr 39, wł. T. Sorota, cembrowina/kręgi, 1909 r. (nr 580/5)
15. Budynek mieszkalny nr 42, wł. Z. Waląg, murowany, 1935 r. (nr 518/13)
16. Kuźnia w pobliżu posesji nr 124 (na rozstaju dróg), drewniany, pocz. XX w. (nr 759/5)
17. Budynek mieszkalny nr 127, wł. K. Ćwiklik, murowany, 2 poł. XIX w. (nr 757)
18. Studnia przy budynku nr 128, wł. K. Ćwiklik, cembr./kręgi, 2 poł. XIX w. i XX w. (nr 767/12)
19. Budynek mieszkalny Nr 299, wł. M. Szura, drewn., 1948 r. (nr 816/5)
20. Budynek mieszkalny nr 302, wł. I. Pater, drewniany, 1920 r. (nr 889/3)
21. Budynek mieszkalny nr 303, wł. S. Dąbrowski, drewniany, 1925 r. (nr 891/7)
22. Budynek mieszkalny Nr 304, wł. T. Kostrzewa, drewn., 1 ćw. XX w. (nr 874/1)
23. Budynek mieszkalny Nr 114, wł. S. Wojna, drewn., 1914 r. (nr 489/1)
24. Kapliczka przy drodze murowana – domkowa, XVIII w. (?)
25. Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła, 1 poł. XVIII w. (1739-1756), drewniany
26. Mur otaczający Dwór w Szalowej, 1905 r. (378/3) - **wpisany**

WOLA ŁUŻAŃSKA:

1. Figura św. Jana Nepomucena przy domu nr 59, kam., 1 poł. XIX w. (nr 320/2)
2. Dwór, ob. budynek mieszkalny nr 45, mur., XVII-XVIII w.(?) (nr 190/8)
3. Budynek dworca kolejowego, wł. PKP, mur., ok. 1912 r. (nr 622/1)
4. Toalety dworcowe, wł. PKP, mur., 1912 r. (nr 622/1)
5. Piwnica w zagrodzie nr 17, wł. S. Piwowar, mur./ceglano-kamienny, 1919 r. (nr 98/2)
6. Zagroda nr 28, wł. I. Szura, drewniana, 1928 r. (nr 158)
7. Studnia w zagrodzie nr 28, wł. I. Szura, cembr. bet./ drewniana, 1928 r. (nr 158)
8. Budynek mieszkalny nr 37, wł. K. Janik, murowany, 1929 r. (nr 127/2 i 127/3)

9. Budynek mieszkalny nr 66, wł. W. Tarsa, drewniany, 1925 r. (nr 340)
10. Budynek mieszkalny Nr 75, wł. K. Masłowski, drewn., 1929 r. (nr 522/2)
11. Budynek mieszkalny nr 156, wł. W. Dziadzio, drewniany, 1947 r. (nr 61/2)
12. Budynek mieszkalny nr 184, wł. J. Kurcab, drewniany, 1917 r. (nr 67/6)
13. Studnia przy domu nr 184, wł. J. Kurcab, 1931 r. (nr 67/6)
14. Budynek mieszkalny nr 16, drewniany, pocz. XX w. (nr 92)
15. Budynek mieszkalny nr 11, drewniany, 1947 r. (nr 60/2)

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Podsumowaniem analizy dziedzictwa kulturowego gminy jest wskazanie elementów tego dziedzictwa o najwyższym znaczeniu dla gminy, które wyróżniają ją na tle innych w regionie i są charakterystyczne dla tego obszaru. Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy, wpisanych do rejestru zabytków należą:

BIESNA:

- 1) cmentarz wojenny nr 121, Ks. „A” – 561, decyzja 361/88 z dn. 29. 06. 1988 r.
- 2) park dworski, Ks. „A” – 186, DEC. 186/U/85 z dn. 09. 09. 1985 r.

ŁUŻNA:

- 1) kościół p.w. św. Marcina Bpa, Ks. „A” – 829, decyzja 629/97 z dn. 15. 05. 1997 r.
- 2) cmentarz wojenny nr 122, Ks. „A” – 686, decyzja 486/92 z dn. 20. 11. 1992 r.

ŁUŻNA – PODBRZECIE:

- 1) cmentarz nr 120, Ks. „A” – 586, decyzja 386/88 z dn. 16. 12. 1988 r.

ŁUŻNA – PUSTKI:

- 1) cmentarz wojenny nr 123, Ks. „A” – 563, dec. 363/88 z dn. 29. 06. 1988 r.

MSZANKA – POLESIE:

- 1) cmentarz wojenny nr 124, Ks. „A” – 585, dec. 385/88 z dn. 12. 12. 1988 r.

SZALOWA:

- 1) kościół p.w. św. Michała Archanioła, Ks. „A” – 553, dec. L.XII – 43 z dn. 05.03.1931 r.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Wskazanie mocnych i słabych stron - analiza szans i zagrożeń wynikająca z oceny stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego. Dokonana analiza stanowi użyteczną pomoc w określeniu podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami, ułatwia też identyfikację problemów. Jest jedną z najpopularniejszych technik

analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (mocne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia. Wszystkie dotyczą zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy.

Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego Programu - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem kilkusetletnia historia gminy, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Mocne strony gminy Łużna	Słabe strony gminy Łużna
- korzystne położenie geograficzne i komunikacyjne; - walory przyrodniczo – krajobrazowe Pogórza Karpackiego i Beskidu Niskiego, bogactwo flory i fauny; - dobre warunki do rozwoju różnych form turystyki wraz z informacją i promocją; - występujące formy prawne ochrony przyrody; - opracowana gminna ewidencja zabytków; - dbałość o tradycję i dziedzictwo kulturowe regionu, prężna promocja; - pozyskiwanie pieniędzy ze środków unijnych; - różnorodność oferty kulturalnej i sportowej; - przywiązanie do tradycji; - oznakowane piesze i rowerowe szlaki turystyczne; - spokój i bezpieczeństwo oraz liczne tereny zielone (niska intensywność zabudowy); - samodzielność i odrębność gminy wynikająca m.in. z historii, tradycji, posiadanych zasobów, spójności przestrzennej; - stosunkowo wysoki poziom upowszechniania edukacji; - dość duża ilość obiektów sportowych; - liczne organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, prowadzące działalność kulturalną i edukacyjną, na rzecz rozwoju regionu i lokalnej społeczności; - organizowane liczne imprezy kulturalne; - prężnie działający Gminny Ośrodek Kultury w Łużnej; - działalność innych gminnych instytucji kultury (w Szalowej, Biesnej i Woli Łużańskiej); - Znak Dziedzictwa Europejskiego - cmentarz woj. nr 123 Łużna-Pustki jako podstawa procesu integracji europejskiej; - otwarcie na współpracę międzynarodową,	- niewystarczający stan zabezpieczenia zabytków i postępujący proces ich niszczenia; - niewielki stan środków finansowych na ochronę zabytków; - zbyt niska edukacja na temat ochrony dziedzictwa kulturowego; - niedoinwestowanie w ośrodkach wypoczynkowych; - niedostatecznie rozwinięta oferta spędzania wolnego czasu; - budowa infrastruktury turystycznej oraz ścieżek rowerowych; - zbyt mało kompleksowych, spójnych produktów turystycznych, obejmujących różnego typu walory; - niedostatecznie rozwinięta branża turystyczna i około turystyczna, niewystarczająca liczba gastronomi, hoteli, infrastruktury turystycznej, innych usług; - konieczne działania zwiększające świadomość mieszkańców w zakresie ochrony środowiska i ekologii; - konieczność dalszego rozwoju gminnej oferty rekreacyjnej i turystycznej we współpracy z innymi jednostkami powiatu dla zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu; - odpływ z gminy ludzi młodych i brak ich zaangażowania w sprawy społeczne;

Szanse dla gminy Łużna	Zagrożenia dla gminy Łużna
- fundusze pomocowe; - podniesienie jakości usług społecznych, a tym samym poziomu życia ludzi; - wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki; - poszanowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego jako wzmocnienie tożsamości społecznej mieszkańców, dbanie o zabytki kultury materialnej (rewitalizacja zabytków) i przyrodniczej; - bliskość miast Gorlice, Nowy Sącz, Tarnów - dogodny dostęp do usług, niedostatecznych na terenie gminy; - wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako miejsca do życia i jako lokowanie kapitału; - kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; - tworzenie związków gminnych; - rozwój usług turystyczno - hotelarskich; - rosnąca rola samorządu, włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; - możliwość promowania gminy jako miejsca czystego ekologicznie; - wzrost rangi aktywnego wypoczynku w kształtowaniu się nowego stylu życia i spędzania wolnego czasu; - wzrost kulturalnych aspiracji ludności; - rozwój działalności gospodarczej o charakterze turystycznym na bazie dziedzictwa kulturowego; - tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości, sprzyjanie inwestycjom i nowym miejscom pracy; - wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; - działania zmierzające do ograniczenia spadku liczby ludności gminy w wieku produkcyjnym oraz wzmocnienia udziału w niej osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym; - nacisk na rozwój oferty usług skierowanej dla seniorów i osób ze szczególnymi potrzebami.	- słabe zainteresowanie ze strony inwestorów zewnętrznych; - konkurencyjna oferta kulturalna i edukacyjna miast Gorlice, Nowy Sącz, Tarnów, Kraków, co zmniejsza popyt na usługi placówek gminnych; - brak realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; - brak informacji łączącej miejsca atrakcyjnie turystycznie i kulturowo na terenie gminy; - brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych (niewpisanych do rejestru zabytków); - zastój rozwoju turystyki; - skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne, skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem pieniędzy z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; - przywiązanie do tradycyjnych form gospodarowania na wsi; - degradacja krajobrazu kulturowego w wyniku presji urbanistycznej; - zanik wrażliwości na regionalne wartości zabytkowe w budownictwie prywatnym i publicznym; - spadek liczby ludności gminy w wieku produkcyjnym; - klęski żywiołowe (powodzie, pożary, osuwiska, gwałtowne zjawiska pogodowe) - konflikt zbrojny jako potencjalne zjawisko zewnętrzne

7. Założenia programowe

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim rozwoju świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, zyskali świadomość ważności tego co posiadają, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego. W oparciu o ustawowe cele programu opieki nad zabytkami, informacje o zasobach dziedzictwa kulturowego gminy oraz o możliwościach i perspektywach rozwoju gminy, sformułowano następujące cele:

- systematyczne realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu, dotyczących opieki nad zabytkami,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i trwała poprawa stanu ich zachowania,
- wykreowanie atrakcyjnego wizerunku gminy oraz budowanie tożsamości, a także podnoszenie atrakcyjności gminy i wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych,
- powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa historyczno-kulturowego w środowisku mieszkańców gminy,
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- wykorzystanie funduszy krajowych i funduszy strukturalnych unii europejskiej w działaniach samorządu, w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony zabytków.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, oceny opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego gminy zostały opracowane priorytety. Do ich realizacji wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

1. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu historyczno-kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy.
2. Promocja dziedzictwa historycznego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy.

7.2. Kierunki programu opieki

Priorytet 1

- 1a)** Podjęcie działań, mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu historyczno-kulturowego gminy, na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne;
- 1b)** Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 1c)** Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Priorytet 2

- 2a)** Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie historyczno-kulturowym gminy;
- 2b)** Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy;

7.3. Zadania programu opieki

Priorytet 1 kierunek a)

- 1a.1.)** Współpraca z organizacjami turystycznymi w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.
- 1a.2.)** Opracowanie zintegrowanego systemu informacji wizualnej obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa historyczno-kulturowego gminy Łużna, np. informacje o znanych postaciach zamieszkujących kiedyś tereny gminy, spis zabytków i stanowisk archeologicznych, znajdujących się na terenie gminy (zawierający krótki opis każdego z nich).
- 1a.3)** Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy - wykorzystanie potencjału walorów przyrodniczych (ekologicznych) i kulturowych dla stworzenia oferty turystycznej i rekreacyjnej.

kierunek b)

- 1b.1)** Działania mające na celu ochronę i zapobieganie dewastacji kapliczek, krzyży, znajdujących się na terenie gminy, poprzez odpowiednie zabezpieczenia, np. za pomocą ogrodzenia;
- 1b.2)** Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich oraz dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych;
- 1b.3)** Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w celu wytypowania

najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów, wraz z opracowaniem na tej podstawie planu remontów;

1b.4) Doradztwo w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie;

1b.5) Opracowanie systemu nagradzania za najlepiej utrzymany zabytek w gminie.

kierunek c)

1c.1) Podnoszenie poziomu wykształcenia pracowników urzędu gminy, zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, przeprowadzanie odpowiednich szkoleń;

1c.2) Opracowywanie ofert prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców gminy, przy bieżących pracach pielęgnacyjnych i porządkowych, prowadzonych na terenie zabytkowych parków i cmentarzy;

1c.3) Współpraca z urzędem pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.

1c.4) Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną;

1c.5) wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów;

1c.6.) Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego, oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach;

1c.7) Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp.

Priorytet 2 kierunek a)

2a.1) Umieszczenie na stronie internetowej gminy gminnej ewidencji zabytków wraz z kartami obiektów;

2a.2) Zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych;

2a.3) Stworzenie „vademecum” poświęconego zabytkom dla właścicieli obiektów zabytkowych;

2a.4) Opracowanie interaktywnej mapy gminy z naniesioną lokalizacją obiektów zabytkowych, ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa historyczno-kulturowego.

kierunek b)

2b.1) Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;

2b.2) Wspieranie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie konkursów szkolnych, popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki;

2b.3) Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego;

2b.4) Należyte utrzymanie istniejących i opracowywanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa historyczno-kulturowego;

2b.5) Propagowanie wśród mieszkańców prowadzenia działalności agroturystycznej, połączonej ze zwiedzaniem regionu.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji Gminnego Planu Opieki nad Zabytkami i przedstawiania ich radzie gminy. Wykonanie tego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji Planu, uwzględniającego wykonanie i efektywność zadań, przyjętych do wypełnienia w czteroletnim okresie obowiązywania Planu.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym Programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1) instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
- wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.;
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.
- ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r.;
- ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.;
- ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.;
- ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r.;
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dn. 25 października 1991 r.;
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.
- ustawa o podatku rolnym z dnia 15 listopada 1984 r.;
- ustawa o podatkach i opłatach lokalnych z dnia 12 stycznia 1991 r.;
- ustawa o podatku od spadku i darowizn z dnia 28 lipca 1983 r.;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno - prywatnego”.

2) instrumenty finansowe:

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, będących własnością gminy;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje i subwencje;

3) instrumenty społeczne:

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska historyczno-kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

4) instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska historyczno-kulturowego i przyrodniczego.

5) instrumenty kontrolne:

- aktualizacja i weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków;
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy;
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu oraz jego aktualizacja, związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska historyczno-kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji Programu.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

W ramach priorytetu 1:

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako elementu rozwoju gospodarczo - społecznego.

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- Liczba utworzonych parków kulturowych;
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii;
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- Inne.

W ramach priorytetu 2:

Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości historyczno-kulturowej mieszkańców gminy.

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych;
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.;
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- Inne.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Przykładowe możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków:

- publicznych (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań. Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

1) Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- Urząd Marszałkowski (program kapliczki);
- inne dotacje wojewódzkie i powiatowe;
- dotacje gminne;
- fundusz kościelny;
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- fundusze od fundacji.

2) Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych;
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Łużna;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy.

Gmina Łużna jest właścicielem (posiada tytuł prawny) niektórych obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz wpisanych do rejestru zabytków. Jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad tymi obiektami, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcał do dłuższych pobytów.

Ważne jest aby finansowe wsparcie gminy w latach 2025 – 2028 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłoby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy. Zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną, związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

12. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 418 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2025 r. poz. 647 z późn. zm);
3. Ustawa z 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 2337);
4. Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.);
5. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.);
6. Ustawa z 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.);
7. Strategia Rozwoju Kraju – Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030 oraz wchodząca w jej zakres Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju;
8. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030;
9. Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”;
10. Wojewódzki Program Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego Małopolski;
11. Program Rozwoju Powiatu Gorlickiego na lata 2021-2027;
12. Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Gorlickiego na lata 2022-2025;
13. Strategia Rozwoju Gminy Łużna na lata 2021-2030 pn. „Łużna 2030”.